

До спеціалізованої вченої ради Д 20.149.01
Закладу вищої освіти «Університет Короля Данила»
(76018, м. Івано-Франківськ, вул., Є. Коновальця, 35)

**ВІДГУК
ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА**

**доктора юридичних наук, професора
Скрипнюка Олександра Васильовича**

**на дисертацію Жураківського Юрія Васильовича
«Принцип єдності прав і обов'язків в правовому регулюванні»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за
спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія
політичних і правових учень**

Актуальність обраної теми. Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що сучасний розвиток правової держави неможливий без належного поєднання свободи людини з її юридичною та соціальною відповідальністю. У демократичному суспільстві права особи не можуть розглядатися як абсолютні та відірвані від обов'язків, оскільки саме через їх взаємозв'язок забезпечується стабільність правопорядку, узгодження приватних і публічних інтересів та ефективне функціонування механізму правового регулювання.

Сучасні суспільні процеси дедалі частіше демонструють, що свобода без відповідальності може перетворюватися на свавілля, а надмірний акцент лише на обов'язках – призводити до обмеження автономії особи. Саме тому проблема забезпечення справедливого балансу між правами та обов'язками набуває особливого значення як для юридичної науки, так і для практики правозастосування. В умовах реформування правової системи України, євроінтеграційних процесів та посилення ролі принципу верховенства права виникає необхідність переосмислення єдності прав і обов'язків як фундаментальної засади сучасного правового порядку.

Актуальність дослідження Жураківського Ю.В. посилюється також тим, що у сучасному суспільстві нерідко спостерігається дисбаланс між реалізацією прав і виконанням обов'язків. Поширення випадків зловживання правом, нехтування юридичними обов'язками, недостатній рівень правової культури та відповідальності негативно впливають на стан законності, довіру до держави та ефективність захисту прав людини. За таких умов особливого значення набуває дослідження механізмів забезпечення правової визначеності, пропорційності, добросовісності та недопустимості зловживання правом як необхідних інструментів підтримання правової рівноваги.

Варто також зазначити, що дослідження Жураківського Ю.В. здійснювалося в межах науково-дослідної роботи кафедри права Закладу вищої освіти «Університет Короля Данила» за напрямом «Трансформація правової системи України в умовах розвитку правових систем сучасності (теоретико-правовий та історико-правовий аспекти)» (державний реєстраційний номер 0116U002342) та «Закономірності розвитку і функціонування правової держави» (державний реєстраційний номер 0111U006673). Тематика дисертації узгоджується з положеннями Закону України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» та відповідає Пріоритетним напрямом розвитку правової науки на 2016–2020 роки, затвердженим постановою Загальних зборів Національної академії правових наук України від 03.03.2016.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна.

Достовірність і обґрунтованість сформульованих у роботі висновків і пропозицій підтверджується належною апробацією результатів дослідження, широкою джерельною та науковою базою, використанням комплексу методів наукового пізнання, а також ґрунтовним аналізом визначених проблем дослідження.

Аналіз положень дисертаційної роботи, автореферату, сформульованих висновків і пропозицій дає підстави стверджувати про їх належний рівень обґрунтованості та наукової достовірності. Висновки, зроблені у дисертації

Жураківського Ю.В., базуються на ґрунтовному опрацюванні значної кількості наукових джерел, у тому числі монографічних праць (165 найменувань), а також на вдало сформованій методологічній основі дослідження. Застосування автором комплексу загальнонаукових і спеціально-юридичних методів забезпечило всебічний, системний і повний аналіз досліджуваної проблематики.

Для досягнення поставленої мети у дослідженні передбачено вирішення комплексу взаємопов'язаних завдань, спрямованих на всебічне осмислення принципу єдності прав і обов'язків та особливостей його реалізації у сучасному правовому регулюванні. Зокрема, дослідження спрямоване на уточнення сутності права та обов'язку як базових елементів правовідносин, аналіз їх змісту, структури та взаємозв'язку; розкриття значення справедливості як фундаментального загально-правового принципу у забезпеченні балансу прав і обов'язків; визначення місця принципу єдності прав і обов'язків у системі принципів права та особливостей його функціонування у механізмі правового регулювання.

Окрему увагу приділено дослідженню колізій, конфліктів і меж здійснення прав, а також аналізу пропорційності, правової визначеності та заборони зловживання правом як ключових інструментів забезпечення правової рівноваги. У межах роботи також передбачено визначення законодавчих та інституційних гарантій реалізації досліджуваного принципу, дослідження ролі судової практики у конкретизації змісту прав і обов'язків та забезпеченні їх збалансованості, виявлення сучасних тенденцій розвитку концепції єдності прав і обов'язків у правовій державі, а також формування практичних рекомендацій щодо вдосконалення законодавства та юридичної практики у відповідній сфері.

При виконанні дисертаційного дослідження здобувачем використано комплекс загальнонаукових і спеціально-юридичних методів пізнання, що забезпечило належний рівень наукової об'єктивності, всебічності та достовірності отриманих результатів. Методологічну основу роботи становить діалектичний метод пізнання правової дійсності, який застосовувався для дослідження сутності

єдності прав і обов'язків, особливостей їх взаємозв'язку, розвитку та функціонування у сучасних умовах правового регулювання.

Особливого значення у процесі дослідження набуло застосування історико-правового методу, який дозволив простежити еволюцію наукових підходів до розуміння співвідношення прав і обов'язків, розвиток конституційних моделей їх закріплення, а також становлення концепції єдності прав і обов'язків у вітчизняній та зарубіжній правовій традиції. Важливу роль відіграв і формально-юридичний метод, завдяки якому було здійснено аналіз нормативно-правових актів, судової практики та офіційних документів, проведено тлумачення правових норм і визначено особливості законодавчого закріплення гарантій єдності прав та обов'язків.

Застосування логіко-семантичного методу дало можливість Жураківському Ю.В. уточнити зміст ключових правових категорій, насамперед поняття принципу єдності прав і обов'язків. Водночас методи моделювання та прогнозування були використані для розроблення концептуальних підходів до вдосконалення механізму реалізації досліджуваного принципу, формування пропозицій щодо розвитку законодавчих та інституційних гарантій, а також визначення перспектив подальшого розвитку концепції єдності прав і обов'язків у сучасній правовій державі.

Наукова новизна отриманих результатів. Аналіз наукових положень та ідей, що становлять зміст наукової новизни й відображають авторський внесок у дослідження обраної проблематики, дає підстави стверджувати, що дана дисертаційна робота є одним із перших комплексних теоретико-правових досліджень, у якому принцип єдності прав і обов'язків розглядається як самостійна засада правового регулювання. У дисертації сформовано цілісний підхід до розуміння цього принципу не лише як абстрактної теоретичної категорії, а як ефективного механізму забезпечення справедливого співвідношення свободи, відповідальності та правового балансу у сучасній правовій державі.

На нашу думку, найбільш аргументованими та переконливими є положення, сформульовані автором уперше. Зокрема, заслуговує на увагу авторське визначення принципу єдності прав і обов'язків як фундаментальної засади

правового регулювання, обґрунтування його належності до системи базових загальноправових принципів, а також систематизація основних моделей прояву цього принципу у законодавстві та юридичній практиці. Важливим науковим здобутком є також виокремлення галузевих особливостей реалізації єдності прав і обов'язків у різних сферах права, що дозволило комплексно розкрити механізм поєднання свободи, відповідальності та публічного інтересу у сучасній правовій державі.

Не викликають сумніву й положення, які були удосконалені автором. Зокрема, заслуговують на увагу підходи щодо функціонального значення принципу єдності прав і обов'язків як засобу забезпечення балансу приватних і публічних інтересів, зміцнення правового статусу особи та запобігання зловживанню правами. Важливими є також положення про справедливість як універсальний критерій визначення меж здійснення прав і змісту юридичних обов'язків, а також обґрунтування ролі конституції, судової влади та міжнародної юрисдикції у забезпеченні збалансованих взаємовідносин між особою, суспільством і державою. Окремо слід відзначити удосконалені підходи до оцінки діяльності судів та інших державних інституцій як гарантів відновлення порушеного балансу між правами та обов'язками.

У роботі дістали подальший розвиток положення щодо правової визначеності та заборони зловживання правом як важливих гарантій стабільного правового регулювання і забезпечення балансу між правами та обов'язками. Позитивно оцінюються підходи автора до визначення меж здійснення прав через поєднання законодавчих обмежень із принципами добросовісності, справедливості та розумності. Науковий і практичний інтерес становлять також рекомендації щодо подолання юридичних колізій, удосконалення законодавства та юридичної практики, посилення ролі судового захисту, цифровізації правосуддя та підвищення ефективності механізмів захисту прав людини.

Оцінка змісту дисертації та ідентичності змісту автореферату. Структура дисертаційного дослідження характеризується логічністю та послідовністю побудови. Робота складається з трьох розділів, що охоплюють

дев'ять підрозділів, висновки до кожного розділу, загальні висновки, список використаних джерел і додатки.

Розділ присвячений комплексному дослідженню теоретико-правових засад проблеми єдності прав і обов'язків. У ньому проаналізовано правову природу прав та обов'язків, їх зміст, співвідношення і роль у механізмі правового регулювання. Значну увагу Жураківський Ю.В. приділяє справедливості як фундаментальному принципу права, що забезпечує баланс приватних і публічних інтересів та впливає на ефективність правозастосування. У межах розділу також обґрунтовано сутність принципу єдності прав і обов'язків, визначено його місце у системі принципів права та взаємозв'язок із верховенством права, пропорційністю, добросовісністю й юридичною відповідальністю. У результаті автор доходить висновку, що єдність прав і обов'язків виступає важливою передумовою стабільності правопорядку та гармонійного розвитку суспільства і держави.

Розділ 2 дисертації охоплює три підрозділи та присвячений дослідженню теоретичних і практичних механізмів забезпечення збалансованого співвідношення прав і обов'язків у процесі правового регулювання. У межах розділу автор аналізує особливості функціонування принципу єдності прав і обов'язків у різних галузях права, досліджує причини виникнення юридичних колізій і конфліктів під час реалізації прав, а також розкриває роль пропорційності, правової визначеності та заборони зловживання правом як основних засобів підтримання правового балансу.

Стосовно Розділу 3 дисертації, слід відзначити, що він присвячений дослідженню практичних механізмів реалізації принципу єдності прав і обов'язків у сучасній правовій державі. У межах розділу проаналізовано законодавчі, інституційні та судові гарантії забезпечення збалансованого співвідношення прав і обов'язків, а також сучасні тенденції розвитку відповідної концепції. Особливу увагу автор приділяє ролі законодавства, судової практики та діяльності державних інституцій у сфері захисту прав людини та забезпечення належного виконання юридичних обов'язків.

Висновки до окремих розділів і дисертаційної роботи загалом узагальнюють основні наукові положення та результати дослідження, стисло й послідовно відображаючи ключові ідеї автора.

Зміст дисертаційної роботи адекватно відображено в авторефераті.

Повнота викладу одержаних результатів. Основні положення та результати дисертаційного дослідження знайшли відображення у 8 наукових публікаціях, серед яких 4 статті опубліковано у фахових наукових виданнях України, 1 – у науковому періодичному виданні держави Європейського Союзу (Республіка Польща), а також 3 тези доповідей на науково-практичних конференціях. Усі наукові публікації відповідають положенням Наказу МОН від 23.09.2019 № 1220 «Про опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук» і затвердженням цим наказом Вимогам до опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук.

Значення одержаних результатів для науки і практики полягає в тому, що сформульовані у роботі положення, висновки та пропозиції можуть бути використані у подальших наукових дослідженнях у сфері теорії держави і права, правотворчій діяльності під час удосконалення законодавства України, а також у навчальному процесі та науково-дослідній роботі Закладу вищої освіти «Університет Короля Данила» і Науково-дослідного інституту імені академіка УАН І. М. Луцького.

Дотримання академічної доброчесності. Ознак фальсифікації, компіляції, плагіату чи інших порушень принципів академічної доброчесності під час аналізу дисертаційної роботи не виявлено. Дисертація є самостійно виконаним науковим дослідженням автора. За участю наукового керівника було вдало визначено актуальний напрям наукового дослідження, окреслено його мету та основні завдання. Жураківський Ю.В. самостійно здійснив опрацювання наукової літератури, нормативно-правових джерел та інших матеріалів за темою роботи, підготував усі розділи дисертації, провів аналіз отриманих результатів, а також

самостійно сформулював висновки і практичні рекомендації та здійснив оформлення роботи.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Водночас, як і будь-яке наукове дослідження, дисертаційна робота містить окремі дискусійні положення, які можуть слугувати підґрунтям для подальших наукових дискусій і розвитку відповідних наукових напрацювань.

1. Дискусійним видається положення щодо віднесення принципу єдності прав і обов'язків до кола базових загальноправових принципів нарівні з верховенством права, справедливістю та рівністю. Зокрема, на нашу думку, потребує додаткового обґрунтування питання про його самостійний фундаментальний характер, оскільки в окремих аспектах він може розглядатися як похідний від принципу верховенства права та справедливості, а не як окрема базова засада правового регулювання.

2. Варто відзначити, що певну дискусію викликає надмірно широка інтерпретація справедливості як універсального критерію правотворчості та правозастосування, адже відсутність чітких меж її розуміння може створювати ризик суб'єктивного підходу під час тлумачення норм права та ухвалення судових рішень.

3. Хоча автор обґрунтовано наголошує на універсальному характері принципу єдності прав і обов'язків та його значенні для забезпечення стабільності правопорядку, у роботі доцільно було б більш детально проаналізувати конкретні приклади порушення такого балансу у різних галузях права та їх практичні наслідки для особи, суспільства і держави.

4. Певну дискусію викликає недостатня практична ілюстративність запропонованих автором моделей прояву єдності прав і обов'язків. Зокрема, роботу посилило б ширше звернення до конкретних прикладів із судової практики та діяльності органів публічної влади, що дозволило б більш наочно продемонструвати ефективність і реальне функціонування цих моделей у сучасному правовому регулюванні.

5. Окреме зауваження викликає недостатня конкретизація ролі окремих методів дослідження, зокрема системного, історико-правового та формально-юридичного, у формуванні авторських висновків, адже більш чітке розмежування їх практичного значення дозволило б глибше розкрити логіку та методологічну послідовність наукового пошуку.

Висловлені зауваження мають дискусійний характер, можуть бути враховані автором у подальших наукових дослідженнях і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи.

Загальний висновок. Таким чином, за актуальністю обраної теми, рівнем наукової новизни, теоретичною та практичною значущістю отриманих результатів, достовірністю та обґрунтованістю сформульованих висновків і пропозицій та способом вирішення поставлених завдань дисертаційна робота Жураківського Юрія Васильовича на тему «Принцип єдності прав і обов'язків в правовому регулюванні» є самостійним, цілісним і завершеним науковим дослідженням, виконаним здобувачем на належному теоретико-методологічному рівні; його дисертація є завершеною кваліфікаційною науковою працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують конкретну наукову задачу суттєвого значення для теорії держави і права, та відповідає вимогам, встановленим пунктами 9, 11, 12 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а також наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», а її автор заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

Офіційний опонент:

Директор Інституту держави і права
імені В.М. Корецького НАН України,
академік НАПрН України,
доктор юридичних наук, професор

О.В. СКРИПНЮК